

COORDONATE ALE EDUCAȚIEI TIMPURII ÎN CADRUL FAMILIEI Coordinates of Early Education in Family

Teacher Ionela Camelia Lazea
Kindergarten No. 3, Bistrița

Abstract. *In a child's first years of life, the family system is the educational home for the child's development and thus forms the child's social and relational behavior. With this in mind, we need to take seriously the importance of parental education. Parents must understand the responsibility and influence they have in their child's formation. Studies have shown that personalities are mostly formed in the familial environment, or, in other words, the home. The family functions as a regulator, socializer and moralizer for the child, and so has a great contribution in shaping a child's personality and individuality.*

Keywords: *family, education, personality, kindergarten, pupil.*

Introducere

Familia este celula de bază a societății. Ea îndeplinește mai multe funcții de ordin biologic, psihologic, social, economic, cultural, educativ. Familia reprezintă "o formă de comunitate umană alcătuită din doi sau mai mulți indivizi, uniți prin legături de căsătorie și/sau paternale, realizând, mai mult sau mai puțin latura biologică și/ sau cea psihosocială."¹ Se deosebește de alte grupuri sociale prin formă de organizare, relațiile dintre membrii săi, scopurile și atributele sale. Indiferent din ce perspectivă e analizată familia, aceasta îndeplinește un rol complex, ea fiind apreciată ca cea dintâi școală în care copiii învață cum să se comporte în viață și în societate.

Familia este cel mai adecvat mediu de structurare intelectuală, afectivă și volitivă a personalității copiilor, climatul și atmosfera familială devenind cadrul de ambianță materială, spirituală și afectivă în care se vor forma copiii. De aceea, eventualele curențe materiale ale mediului și climatului familial, influențează în mod negativ dezvoltarea psihocomportamentală a copiilor.

Mediul familial în care se desfășoară acțiunea educativă

Familia reprezintă pentru copil un organism reglator, care permite – în ciuda unei aparente săracii de mijloace – să trăiască o viață foarte intensă, o viață proprie copilăriei. Nicio altă instituție, oricât de calificată, nu este așa de sensibilă la exprimarea trebuințelor, la manifestarea slăbiciunilor sau maximizarea dezvoltării copilului. Familia oferă copilului un mediu afectiv, social, cultural.

Din punct de vedere pedagogic ne interesează cu precădere funcția educativă a familiei, particularitățile acțiunii educative exercitate direct și indirect. Pentru a înțelege mai bine această funcție vom face distincție între influențele educative ale mediului familial și acțiunea educativă a familiei. Multitudinea relațiilor ce se stabilesc între membrii familiei și valorile culturale transmise prin intermediul se constituie în mediul familial. Pot fi deosebite două categorii de relații: pe verticală, între generații (părinți-copii, bunici-copii, bunici-părinți) și pe orizontală,

¹ I. Mitrofan, C. Ciupercă, *Psihologia vieții de cuplu – între iluzie și realitate*, București, Editura Sper, 2002, p. 17.

între membrii aceleiași generații (între soți, între frați). Structură familiei determină expansiunea relațiilor și implicit influențele lor educative. Agenții acestor relații (părinți, bunici, frați) oferă anumite modele comportamentale ce vor fi asimilate de copii în mod spontan, prin imitație. Mediul familial este universul natural al copilului, diferit în funcție de contextul social și de particularitățile fiecărei familii. Influențele educative ale familiei sunt, deci, o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei și a modelelor culturale pe care le oferă.

Acțiunea educativă a familiei se exercită de către un subiect (membru al familiei) în mod intenționat, conform unui scop și folosind metode adecvate în acest sens. Mediul familial este cel care imprimă acțiunii educaționale anumite particularități. Astfel, subiectul educației (agentul) este reprezentat aici de către toți membrii familiei, în funcție de experiență, posibilitățile, concepția despre educație, locul pe care îl ocupă în structura de ansamblu a familiei (părinți, bunici, frați), de autoritatea pe care o are. Autoritate poate îmbrăca diverse nuanțe, de la autoritatea despotică sau represivă până la indulgență excesivă, o atitudine neutră sau indiferentă față de educația copiilor. Autoritatea conferă părinților acel ascendent-generator de stimă, respect și admirație indispensabil acțiunii educative pe care o întreprind. Autoritatea părinților nu trebuie să însemne ton autoritar, nici ordine sau dispoziții date copiilor și nici sancțiuni (mergând uneori chiar la bătaie), ci o stare de ierarhizare a modalităților de procedură care începe cu "ascultarea" cerută de părinți și sfârșește cu "înțelegerea" dorită de copii. De modul în care părinții știu să folosească autoritatea cu care sunt investiți depinde și ascultarea din partea copiilor lor. Adevărată autoritate se câștiga și nu se impune. Ea este o rezultată a întregului comportament adoptat de părinți în viață și activitatea lor din familie. Aceasta ne îndreptățește să acordăm modului de folosire a autorității părinților, rolul de metodă a metodelor în procesul educativ familial.

În procesul educativ părinții trebuie să țină seamă de particularitățile de vârstă și individuale ale copilului, de faptul ca fiecare etapă de vârstă se caracterizează prin trăsături definitorii, care o diferențiază pe cea precedentă de cea următoare. După naștere, de exemplu în viața copilului intervin transformări atât din punct de vedere fizic cât și psihic. Sub influența condițiilor de viață, ca și a educației, el poate fi ușor dirijat în direcția dorită, întrucât organismul are o mare putere de creștere și de dezvoltare, fiind și foarte maleabil. Ca urmare, acțiunile educative exercitate de părinți să fie raționale și continue, să se bazeze pe faptul că dezvoltarea psihică a copilului se realizează în strânsă legătură cu dezvoltarea sa fizică.

Familia exercită o influență considerabilă asupra dezvoltării sale psihice, intelectuale și morale. Prin influența ei zilnică, directă și variată, familia își aduce partea de contribuție la rezolvarea sarcinilor dezvoltării multilaterale a copiilor, sarcini pe care grădinița le realizează sistematic. Ajutat de către părinți, copilul se integrează în colectivul unitar al familiei. De la cea mai fragedă vârstă, familia intervine pentru formarea deprinderilor igienice legate de autoservire, de adoptarea unui regim de muncă și odihnă, de fortificarea organismului și de întărirea sănătății sale. Un anumit regim igienico-sanitar necesar dezvoltării fizice sănătoase și armonioase înseamnă asigurarea unui program al zilei care să respecte ore de somn,

alimentare, activități, joc, plimbări. Un judicios echilibru al acestora în raport cu disponibilitățile copilului preșcolar trebuie să evite suprasolicitarea fizică și mai ales nervoasă a organismului foarte fragil. În răgazul de timp petrecut în mijlocul familiei obiectivul principal trebuie să fie al păstrării sănătății fizice, al creșterii normale și mai ales al câlirii organismului.

Un bun dobândit și mult apreciat câștigat de către copil în primul rând în familie este comportamentul moral ca rezultat al unui sistem de cerințe precise, categorice dublat de un permanent respect pentru copilul care trebuie să se simtă iubit și ocrotit. În accepțiunea cea mai largă a termenului, "copil bun" reprezintă în fapt suma trăsăturilor pozitive structurate în dinamică comportamentului: sânguință, cinste, inițiativă creatoare, sociabilitate, politețe, dispoziție de colaborare, etc. , după cum educator bun (ne referim și la părinți) înseamnă: calm, răbdare, înțelegere, un fond afectiv numit, în termeni obișnuiți, dragoste față de copil.

Pe linia dezvoltării intelectuale, familia își aduce contribuția la organizarea vieții psihice a copilului, prin stimularea procesului de maturizare și dezvoltare a diverselor sale componente-procese senzoriale, limbajul, memoria, gândirea, atenția, însușirile psihice, etc. Sunt anumite momente care marchează adevărate salturi în dezvoltarea psihică, la producerea cărora aportul este considerabil. Avem în vedere, îndeosebi, în perioadă primului an când se pun bazele vieții psihice. Și A. S. Makarenko a acordat o importanță deosebită puterii exemplului pe care familia îl are în educație: *"Bazele educației se pun până la 5 ani – spune el – și ceea ce ați făcut până la 5 ani reprezintă 90 % din întregul proces educativ; după aceea educația omului continuă, prelucrarea omului continuă, dar, în general, voi începeți să gustați roadele căci florile pe care le-ați îngrijit au fost până la 5 ani".²*

Firește că nu trebuie să se înțeleagă din cele spuse mai sus, că personalitatea copilului este deja formată până la vârsta de 5 ani, ci se subliniază rolul hotărâtor al părinților și al celorlalți factori în educație. Un mare volum de informații sub formă de percepții, reprezentări, idei privitoare la realitatea înconjurătoare se asimilează sub îndrumarea familiei. Primele impresii despre lume și viață, despre fenomene din natură și societate, copilul le primește în familie. Aici, prin comunicare continuă cu membri familiei, el își însușește limbajul, care cu timpul devine un puternic instrument al dezvoltării sale psihice. Părinții vor fi atenți la felul cum pronunță copiii cuvintele, le vor corectă vorbirea, le vor îmbogăți vocabularul, îi vor învăța să se exprime coerent și expresiv. Însușirea vorbirii de către copil se realizează în practica comunicării lui verbale cu cei din jur. La început, el doar recepționează discuțiile dintre membrii familiei, iar mai târziu, își comunică impresiile, își exprimă dorințele și bucuriile și astfel învață să vorbească. Asta nu înseamnă că dezvoltarea normală a limbajului se produce de la sine fără intervenția adultului.

Părinții trebuie să acorde o mare atenție întrebărilor copiilor, semn sigur al dezvoltării lor intelectuale, al manifestării active a setei de cunoaștere, al curiozității lor cu privire la originea lucrurilor din jur. Ceea ce îl deosebește pe copil de adult este că el rămâne uimit în față lucrurilor, se miră de tot și de toate. Educatoarea îi

² D. Farcas, I. Nicola, *Pedagogie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 10.

va sfătui pe părinți să le satisfacă această nevoie de cunoaștere, să le răspundă la întrebări pe înțelesul lor și să evite să le dea explicații greșite, mai ales mistice.

Familia are o contribuție semnificativă în asigurarea unui echilibru între educația științifică și cea umanistă. În numeroase familii se practică obiceiul bun de a li se spune copiilor basme, istorioare și povești pe care aceștia le ascultă cu deosebită plăcere. În multe familii părinții le citesc copiilor povești cu ilustrații din literatura pentru copii. Prin aceste povești se îmbogățesc cunoștințele preșcolarilor, li se dezvoltă reprezentările și imaginația, vorbirea și gândirea, se educă sentimentele lor morale, dragostea pentru locul natal, etc. Este însă necesar că, în alegerea literaturii pentru copii, părinții să țină seamă de particularitățile de vârstă ale preșcolarilor.

Rolul deosebit de important pe care familia îl joacă în devenirea morală a subiectului uman este justificat mai cu seamă de faptul că, așa după cum au demonstrat atât cercetările științifice în domeniu cât și înțelepciunea populară (spre exemplu referirile la "cei șapte ani de acasă"), influențele educative exercitate în primii ani de viață ai copilului sunt determinante în formarea caracterului acestuia.³ Aici se formează primele deprinderi și obișnuințe de comportare morală. Părinții învață de timpuri pe copii să înțeleagă ce este "bine" și ce este "rău", ce este "permis" și ce este "interzis". Copiii își însușesc aceste reprezentări elementare în practică vieții de toate zilele. Pentru unele fapte și acțiuni ei sunt lăudați și încurajați, iar pentru altele sunt dojeniți de către părinți. În felul acesta, copiii învață să se rețină de la faptele pentru care sunt dojeniți. Pe de altă parte, copiii sunt încurajați și lăudați pentru acele fapte care concordă cu cerințele morale ale familiei. Procesul educării morale a copilului este de lungă durată, deși începe încă în familie. Deprinderile de comportare civilizată, atitudinile copilului față de alții exprimă de fapt atmosferă morală în care el a fost crescut în familie, sfaturile și îndemnul pe care le-a primit de la părinți, exemplul personal pe care ei i l-au dat prin atitudinile și faptele lor de conduită. Referindu-se la puterea exemplului părinților în educație, J. Lock spunea: "*Nu trebuie să faceți în față copilului nimic din ceea ce nu vreți să imite. Dacă vă scapă vreo vorbă sau săvârșiți vreo faptă pe care i-ați prezentat-o drept o greșeală, când ați comis-o, el cu siguranță că se va apăra, invocând exemplul dat de dumneavoastră și se pune în așa măsură la adăpostul acestui exemplu, încât greu va veți atinge de el pentru a-i îndrepta cum trebuie greșeala respectivă*".⁴

Unii părinți nu înțeleg că adesea copilul este incorect nu pentru că ar vrea să se abată de la reguli, ci pentru că nu știe cum trebuie să se comporte. Se știe că unii copii comit acte reprobabile pentru că nu sunt în stare să-și controleze acțiunile. Sunt și cazuri când copiii știu cum să procedeze într-o situație sau alta, dar încă nu sunt obișnuți să se comporte în felul cerut de către părinți. Sarcina părinților este aceea de a-i ajuta pe copii să-și însușească treptat o anumită experiență morală, să se obișnuiască cu faptele de conduită morală.

³ N. C. Stan, "Relația școală familie în contextul societății contemporane", în *Conferința Creativitate și inovație în educație*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014.

⁴ H. Barbu, A. Mateias, E. Popescu, E. Rafila, F. Șerban, *Pedagogie preșcolară didactică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998, p. 43.

Ceea ce trebuie să caracterizeze relațiile dintre părinți și copii este stima reciprocă dintre membrii familiei, dragostea părintească rațională față de copii, consecvență și unitatea cerințelor pe care le formulează părinții și ceilalți membri ai familiei față de copii, exemplul personal pe care îl dau cei mari prin atitudinile și faptele lor. Părinții care își scutesc copiii de orice efort, le satisfac toate capriciile nu se bucură de nici un fel de respect și autoritate în față acestora. În unele cazuri este indicat să ceară copiilor să renunțe la dorințele lor, atunci când ele sunt neraționale, sau interesele comune ale familiei o cer. În limita puterilor lui, copilul trebuie să participe și el la grijele gospodărești ale familiei, să îndeplinească unele sarcini. Experiența educației în familie arată că acolo unde copiii sunt scutiți de orice fel de griji și eforturi, ei devin egoiști, nu-și iubesc cu adevărat părinții, se înstrăinează de ei și nu le dau nici o mână de ajutor, atunci când se întâmplă că familia să treacă prin unele încercări.

Între părinți și copii este de dorit să existe adevărate relații de prietenie. Acesta este cazul când copiii împărtășesc, fără reticențe, părinților lor, ca unor adevărați prieteni mai mari, toate bucuriile și supărările lor. Participarea efectivă a părinților la necazurile copiilor, la evenimentele din viață acestora, le dau liniștea și siguranță. Nu frica, nu teama trebuie să îl determine pe copil la acțiune; e bine să li se explice natura greșelilor săvârșite, gravitatea acestora și nu să se apeleze la măsuri unilaterale de natură să producă blocaje psihice și dezadaptare socială. Dragostea de adevăr nu poate fi cultivată de către părinții care instalează copiilor frică de pedeapsă. Importantă pentru formarea copilului în sensul cultivării și promovării adevărului este consecvența între vorba și fapta adultului, între cele teoretizate și cele ce-i pot fi concret demonstrate.

În privința educației estetice, acțiunea educativă a familie se îndreaptă în direcția formării culturii și sensibilității estetice, a pregătirii bunului gust al copilului față de îmbrăcăminte, de ținută fizică, de cadru al locuinței, precum și că frumusețe în comportare, în relațiile cu cei din jur. Dragostea de frumos a preșcolarului se va întâlni peste ani cu ordinea, curățenia, decența în înfățișarea fizică, demnitatea în comportare, grijă de a realiza numai lucruri de bună calitate sub aspect fizic, dar și spiritual.

Copilul este educat nu numai în familie. O parte a timpului el îl petrece în instituția preșcolară. Influența mediului se împletește mai mult sau mai puțin organic cu cea venită din partea familiei. Cu timpul influența exercitată de grădiniță crește în intensitate, până ce ocupă o poziție dominantă. Grădinița de copii trebuie să urmărească în permanență în ce măsură muncă depusă de colectivul ei pedagogic este continuată, susținută și întărită de familie. Nu este permis ca rodul acestei munci să fie anihilat, irosit sau estompat. Este ușor de înțeles ce se va întâmpla cu un copil care în grădiniță învață un lucru, iar în familie, altul. Este foarte greu să i se educe copilului spiritul de ordine, deprinderi de organizare și disciplină în activitate, atitudini de prietenie și solitudine în relațiile reciproce cu alții. Chiar dacă influențele pozitive ale grădiniței nu sunt cu totul anihilate, efectul lor va fi întârziat și simțitor diminuat prin greșelile de educație ce pot fi comise în familie. Pentru a duce la bun sfârșit sarcinile educației copiilor este foarte important ca instituția preșcolară să realizeze o colaborare cât mai strânsă cu familia. În practica

Învățământului preșcolar se întâlnesc numeroase cazuri când părinții constată și semnalează educatoarei schimbările în bine ce survin pe parcurs în comportarea copilului lor. Sprijinindu-se pe schimbările ce s-au produs în conduită copilului, educatoarea va găsi un bun prilej să lămurească părinții asupra faptului că este necesar ca deprinderile de autoservire să fie educate la copil încă de timpuriu în familie.

Concluzii

Pentru ca o familie să-și exercite eficient funcția educativă ea trebuie să dispună de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori etice și morale, precum și de un cadru economic decent de viață. Calitățile de familist și părinte solicită efort și pregătire de specialitate, perfecționare și autoperfecționare continuă. Avem în vedere în același timp că dobândirea acestor calități se bazează pe știință, competență, măiestrie, ceea ce presupune o anumită vocație și orientare socială de tip umanist.⁵

Familia și căminul, conviețuirea și cadrul conviețuirii loialtă a părinților cu copiii lor, reprezintă școala primilor ani ai copilului, când se cristalizează bazele viitoarei sale conștiințe, ale tuturor trăsăturilor care-l vor defini ca om integru la maturitate.

⁵ Adriana Denisa, Manea, "Perspective și particularități ale educației pentru familie", în *Dimensiuni ale educației și formării în școala contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013, p. 39-43.